

г. Києве // ВЕВ. — 1899. — № 32.

34. Костиця М., Кондратюк Р., Краєзнавешь М. Трипольський і його нарис про Житомир // Житомирський вісник. — 1996. — 19 лип.

35. Кот С. І. Волинське давньосховище: слідами втрачених цінностей // Житомир в історії Волині і України: Тези Всеукраїнської наукової краєзнавчої конференції / Відп. ред. М. Ю. Костиця. — Житомир, 1994. — С. 47—50.

36. Тези наукової конференції до 100-річчя Волинського Єпархіального Давньосховища: 18–20 травня 1993 року / Відп. ред. Б. А. Кругляк. — Житомир, 1993. — 67 с.

Т. А. Галькевич

НОВІ СТОРІНКИ ДО ТВОРЧОЇ БІОГРАФІЇ В. О. КОТАРБІНСЬКОГО

В Україні XIX–поч. XX сторіччя жили і працювали чимало представників польського мистецтва, імена яких по праву ввійшли в історію не лише польської, а й української художньої культури. До їх числа належить і Вільгельм Котарбінський (1849–1921), мистецька спадщина якого в Україні ще й до сьогодні не дістала належного висвітлення, хоча прізвище цього самобутнього майстра свого часу було досить відомим та популярним. Проте, в дослідженнях з історії українського і світового мистецтва ім'я В. Котарбінського згадується лише епізодично. Чимало плутанини є в висвітленні окремих періодів творчого шляху митця [1]. Такі події з життя художника як навчання в Санкт-Петербурзькій академії мистецтв у 1875–82 рр. та одержане 1905 р. звання академіка насправді стосуються його двоюрідного брата, польського художника та педагога — Мілоша Котарбінського (1854–1944), художня творчість якого залишилася депо в тіні здобутків та успіхів Вільгельма Котарбінського.

Вільгельм (Василь) Олександрович Котарбінський народився 30 листопада 1849 р. в місті Неборові Ловицького повіту Варшавської губернії в родині службовця. Навчаючись в Варшавській гімназії, одночасно в 1867–71 рр. здобув художню освіту в варшавському рисувальному класі під керівництвом Р. Галзевища. В роки юності Вільгельм пережив досить драматичний момент. Дві речі — бажання стати художником та кохання до своєї кувзини спричинили до серйозного конфлікту з батьком, який ні те, ні інше не схвалював. До того ж, одруження з родичкою забо-

БІОГРАФІЧНІ ТА ГЕНЕАЛОГІЧНІ РОЗВІДКИ

роняла римо-католицька церква. А професія художника, на думку батька, не личила соціальному статусу шляхтича. Вступивши до Італії для продовження навчання. За сприяння свого дядька, а також як стипендіат Варшавського товариства заохочення вишуканих мистецтв, він вирушив до Рима, де 1872 р. вступив до Академії св. Луки. На щорічному конкурсі, організованому Академією на звання кращого рисувальника, отримав срібну медаль та звання «першого рисувальника» Рима. 1875 року закінчив Академію із золотою медаллю. На початку художньої кар'єри митець бідував. Аби заробити на життя, Вільгельм Котарбінський давав уроки малювання початківцям. Поміж його учнями була й юна Марія Башкирцева — українська художниця, в спогадах якої знаходимо згадку про молодого професора живопису.

Відомий польський, український і російський художник Генрік Семирадський відзначав в листі від 27 серпня 1873 р., що Котарбінський деякий час проживав в нього, що це дуже порядний, добросердечний хлопець, але найчастіше голий як турецький святий чи варшавський стипендіат [2]. Молодому художнику жити в готелі було не по кишені, а в меблювання майстерні, як згадував митець, складалося зі столу, поламаного стільця, мольберта та старого манекена, з якого вилізала солома. На ніч Вільгельм перевертав стіл, прив'язував до ніжок столу єдине простирадло і спав в цьому імпровізованому гамаку [3, С. 297]. Тяжко хворого, вмираючого від голодного тифу Вільгельма Котарбінського врятували і опікувались ним російські художники Павло та Олександр Сведомські, які згодом допомогли Вільгельму і впорядкувати власну майстерню. З того часу поміж ними почалася нерозривна дружба. Відтоді й доля стала прихильною до Котарбінського — він починає працювати на замовлення і згодом стає одним з найпопулярніших художників Рима.

Найвизначнішою сторінкою творчості художника стали розписи київського Володимирського собору. На запрошення А. Прахова, який керував роботами з розпису собору, Вільгельм Котарбінський разом з братами Сведомськими 1887 р. прибув до Києва. До виконання настінних розписів в інтер'єрі храму було залучено відомих російських художників М. Нестерова, В. Васнецова, М. Врубеля, Пензлю В. Котарбінського належать сюжети «Преображення Господнє», «Створення сонця, місяця і зірок», «Створення риб і птахів», «Створення четвероногих звірів і людини», «Бог відпочиваючий по закінченню творення» та ін.

У співпраці зі Сведомськими були виконані великі композиції «В'їзд до Єрусалиму», «Таємна вечеря», «Христос перед Пілатом», «Розп'яття», що привертали найбільшу увагу прихожан. Всього Вільгельмом Котарбінським і Павлом Сведомським було написано 18 картин та 84 окремі постаті святих.

На той час квізина, в яку був закоханий художник, овдовіла, і Вільгельм Котарбінський 1888 р. виїхав до Варшави, щоб одружитися з нею. Однак цей запізнений шлюб не став щасливим. Врешті дружина залишилася в своєму маєтку під Вільно, а Вільгельм по закінченні роботи в Володимирському соборі назавжди пов'язав своє життя з Києвом, час від часу виїжджаючи до свого маєтку в Кольськв Слупького повіту.

Вільгельм Котарбінський виконав також багато розписів для костьолів Білорусі та Польщі. Спільно з групою художників створив внутрішнє оформлення — настінні розписи та іконостас для церкви в ім'я Олександра Невського, що належала Рубежівській колонії (на Київщині) [4]. На замовлення петербурзької, московської та київської знаті розписував інтер'єри їхніх будинків. Серед них — Миколи Терещенка (нині — Національний музей Т. Г. Шевченка) та будинок Богдана Ханенка (нині в ньому картинна галерея, що носить ім'я подружжя Ханенків).

Крім монументально-декоративного мистецтва В. Котарбінський чимало працював в галузі станкового живопису та графіки. Ще за часів перебування в Римі визначилась творча манера Вільгельма Котарбінського, в якій переважали елементи класичного академічного стилю. Художник, широко захоплений красою та гармонією античного життя, створював композиції, в яких звертався головним чином до образів, взятих із Святого писання, з історії та побуту стародавнього Риму, Сходу, Греції («Орґія римська», «Жертва Нілу», «Смерть Мессаліни», «Христос перед Пілатом», «Воскресіння Лазаря», «Бій кентаврів з амазонками»). На львівській виставці 1894 р. за картини на античні сюжети В. Котарбінський здобув золоту медаль.

Пізніше митець захопився зображенням фантастичних сцен, містичних видінь — в його творчості з'являються елементи символізму. Ангели, генії смерті, вампіри, самогубці та духи природних сил населяють його твори («Поцілунок долі», «Поранений вампір», «Кривавий дүх», «Могила самовбивці», «Поцілунок медвзи», «Після смерті», «Ангел смерті.»). На той час В. Котарбінський вважався одним з найвідоміших символістів. Надзвичайна працездатність була відмінною рисою художника, який не

БІОГРАФІЧНІ ТА ГЕНЕАЛОГІЧНІ РОЗВІДКИ

залишав пензля майже до останніх днів свого життя. Як згадував Микола Прахов, «...в голові Вільгельма Олександровича роїлись як бджоли в вуликв все нові і нові ідеї, які потребували термінового втілення. Він малював на всьому, що випадково підверталось під руку, і все що пронеслось в свідомості: жіночі та чоловічі обличчя, випадково бачені в трамваї квіти, листя, пейзажі, архітектурні, античні мотиви» [3].

Перебуваючи в Києві, художник виконує багато сепій, в яких переплітаються між собою античний світ та містика. Своєрідна історія їх виникнення. Під час роботи в Володимирському соборі, Котарбінський і брати Сведомські часто обідали в Прахових. За обідом, захоплені розмовами про мистецтво, відтворювали олівцем свої думки просто на скатертині, яку кожен день доводилось міняти. Для дружини А. Прахова, Емілії Львівни це було досить незручним і якимсь вона підклала під кожен столовий прибор аркуш чистого паперу. Брати Сведомські перестали малювати, а Котарбінський взяв аркуш, знайшов чорнило і почав малювати. Надалі так і працював. Слухав, коли читали вголос, брав участь в розмові і створював шодня одну чи дві сепії [3]. На виставках сепії художника мали надзвичайний успіх.

1893 року Вільгельм Котарбінський взяв активну участь в заснуванні Київського товариства художників, діяльність якого залишила помітний слід в духовному житті міста. Був членом, організованого в 1908 р. об'єднаного комітету зі спорудження пам'ятника Т. Г. Шевченку в Києві. У 1915 р. митець отримав звання академіка. Виставляє свої роботи в Римі, Варшаві, Кракові, Познані, Берліні, Петербурзі, Москві, Львові та Києві. Про популярність художника свідчить і той факт, що його роботи неодноразово були репродуковані на поштівках. Київське видавництво «Рассвет» видало велику серію поштівок з репродукціями його полотен.

Під час Української революції, в умовах загального хаосу, змучений нескінченими негараздами, В. Котарбінський на запрошення Прахових переїхав жити з готелю «Прага» до їхнього будинку (вул. Трьохсвятительська, 20). Відомо, що Олена Адріанівна Прахова — дочка професора А. Прахова брала в нього уроки малювання аквареллю, а В. Котарбінський створював для неї чарівні шкіпи для вишивання.

У цьому ж будинку і закінчився життєвий шлях Вільгельма Котарбінського. Микола Прахов так згадував останні дні життя художника: «Помирає Вільгельм Олександрович повільно,

при повній свідомості, від старечого склерозу і паратифу... На особливо сильний біль Котарбінський не скаржився... Добрий шахіст, постійний відвідувач київського шахового клубу, що збирався в ресторані готелю «Кане», внизу Фундуклеївської вулиці, він чудово грав всліпу з одним чи декількома партнерами. От і зараз, під час хвороби, подовгу грав із самим собою, а потім з партнером, який часто йому ввижався... Кожного ранку ввижалося йому, що хтось приходить до нього в кімнату, сідає на ліжку, в ногах, грає з ним в шахи «всліпу», без дошки і кожного разу програє і мовчки виходить. Якось Котарбінський сказав, що сьогодні він знову приходив, грав зі мною і виграв, значить, сьогодні я помру.» [3].

Так і сталося. Помер художник увечері 4 вересня 1921 р. Похований на польській ділянці Байкового кладовища в Києві. Могилу художника неодноразово намагалися знести, але, на щастя, місце останнього спочинку майстра щоразу відстоювали кияни: колекціонер В. Єфремов, художник Л. Корсунь. З 1995 р. могила художника знаходиться під опікою київського народно-культурного товариства «Згода».

1. Список русских художников. К юбилейному справочнику Императорской академии художеств: 1764–1914. — / Сост. Кондаков С. М. — Б.и., Б.м. — Ч. 2. — С. 99.; Benezit E. Dictionnaire des Peintres, Sculpteurs. — N. 2. — P., 1924. — S. 807; Allgemeines Lexikon der Bildende Kunst. B.21/N. Vol. — L., 1927. — S. 347; Wielka encyclopedia Powszechna. — T. 6. — Warszawa: Państwowe wyd. Naukowe, 1965. — S. 109; Словник художників України.— К., 1973; Митці України: Енциклопедичний довідник. — К., 1992. — С. 32; Słownik artystów polskich. — T. 4. — Wrocław: Wyd. «Ossolineum», 1986. — S. 177.; Мистецтво України: Біографічний довідник. — К., 1997. — С. 326; Окремі дослідження та публікації: Собор Св. Равноапостольного князя Володимира в Києве. — К.: Изд. С. В. Кувльженко, 1898. — С. 137; Петров Н. И. О росписании стен и вообще об украшении Киевского Владимирского Собора. — К., 1899. — С. 8; Бурданов Г. Выставка в музее Императора Николая II. // В мире искусств. — 1907. — № 2. — С. 19; Художественная хроника // Мир искусства. — 1902. — С. 38; Музейна колекція та художнє життя Сумщини: Проблеми і перспективи вивчення. Тези доповідей та повідомлень наукової конференції присвяченої 70-річчю утворення Сумського художнього музею. — Суми, 1990. — С. 6–8; Polscy

БІОГРАФІЧНІ ТА ГЕНЕАЛОГІЧНІ РОЗВІДКИ

uczniowie Akademii Sztuk Pięknych w Petersburgu w XIX i na początku XX wieku: Katalog wystaw / Muzeum Narodowe. — Warszawa. 1989. — S. 101.

2. Woiciechowski J. Talent zagubiony // Dziennik Kijowski. — 1998. № 14. — S. 7.

3. Прахов Н. А. Страницы прошлого. — К.. 1958. — С. 303.

4. Колонію створено в селищі Рубежівка 1876 р. (поблизь с. Буча) Товариством землеробних колоній і ремісничих притулків з метою виховання і навчання ремеслам малолітніх злочинців. Згодом колонію було перенесено на дев'ять верств Житомирського шосе. 1893 р. в колонії відкрили церкву в ім'я О. Невського, яку 1934 р. знесли. Див.: Ковалинський В. В. Меморати Києва. — К., 1998. — С. 276.

В. П. Ляхопський

З РОДУ УКРАЇНСЬКОЇ ШЛЯХТИ (сторінки з життєпису Миколи Василька)

Ім'я Миколи Василька належить до численної генерації талановитих громадських, політичних і державних діячів, яких піднесла на гребінь суспільно-політичного життя доба Української революції 1917–20 рр. У цьому зв'язі імені важливе місце посідають й перші представники українського дипломатичного корпусу — Д. Антонович, К. Мацієвич, В. Винниченко, А. Лівіцький, О. Лотоцький, І. Мазепа, І. Огієнко, С. Петлюра, Є. Петрушевич, Є. Онацький, О. Шувльгін [1].

Микола Василько належав до унікальних постатей неабиякої політичної ваги ще до початку революції. Не менше двох десятиліть він активно впливав на соціально-політичне життя Буковини, за що був поіменований сподвижниками некоронованим королем краю [2, С. 1], тим, кого «інтелігенція, за малими винятками, вважала... незаступним і геніальним» [3, С. 497]. Ініціатор руху українців Буковини, активний борець за піднесення ролі православної церкви в суспільстві, українізацію освітніх закладів, посилення українського впливу в владних структурах краю, виборчі реформи — все це стосується Миколи Миколайовича Василька, барона за походженням, аристократа духу, одного з будівничих національної дипломатії, патріота України, життя і діяльність якого на дві третини ХХ ст. були незаслужено замовчані.

Він і досі для сучасників багато в чому залишається «terra